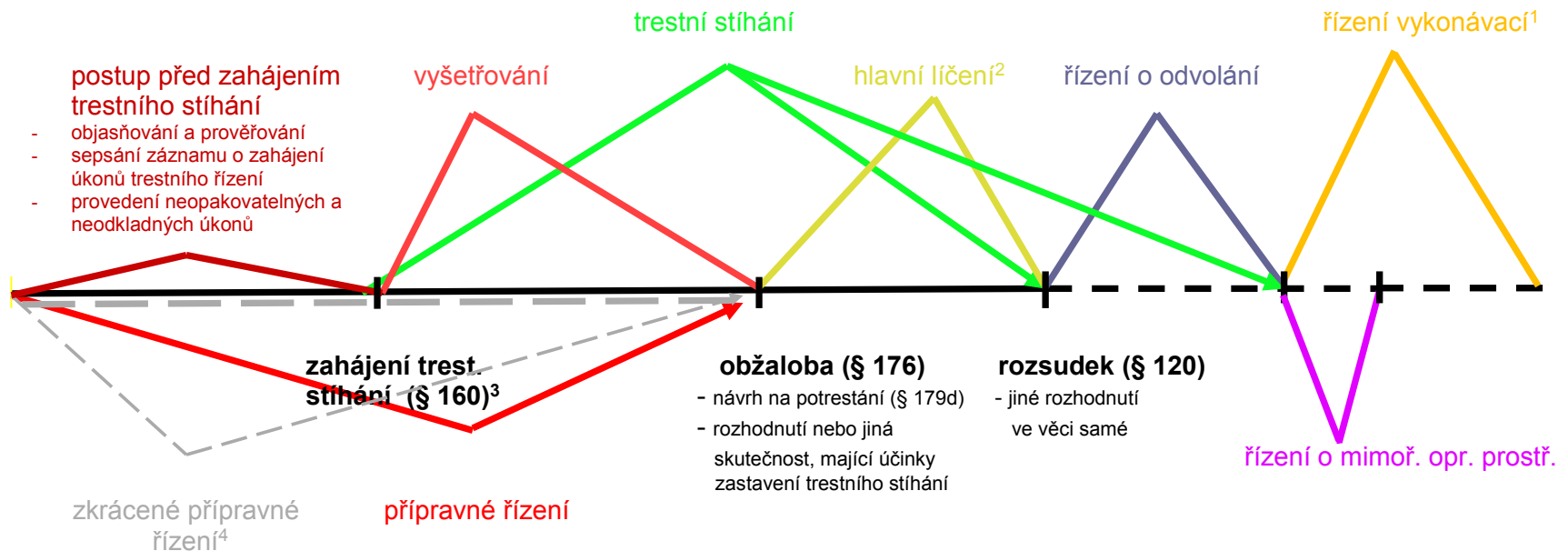

SUBJEKTY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Přednáškou provází Jan Provazník

Schéma průběhu trestního řízení podle českého trestního řádu

¹ V některých případech, v nichž jsou uplatněny mimořádné opravné prostředky, resp. kdy je rozhodováno Ústavním soudem o ústavní stížnosti (§ 265a, §266, § 277, resp. § 314h a násl. trestního řádu) může probíhat ještě řízení o těchto prostředcích.

² Ve věcech, v nichž se konalo zkrácené přípravné řízení rozhoduje samosoudce po projednání věci ve zjednodušeném řízení (§ 314b trestního řádu).

³ Ve věcech, v nichž se konalo zkrácené přípravné řízení a kde podal státní zástupce návrh na potrestání podle § 179d trestního řádu se trestní stíhání zahajuje tím, že návrh státního zástupce na potrestání byl doručen soudu (§ 174b odst. 1 trestního řádu).

⁴ Zkrácené přípravné řízení neprobíhá formou vyšetřování a nejde ani o řízení před zahájením trestního stíhání. Jde o samostatný druh řízení s vlastními pravidly.

Pojem subjektu trestního řízení

- Subjekty trestního řízení jsou ti činitelé (státní orgány, fyzické a právnické osoby), kteří mají a vykonávají **vlastním jménem** vliv na průběh řízení a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva a povinnosti nebo určité procesní způsobilosti.
- Subjektem tak není **zástupce**, opatrovník atd., vykonává-li určitá práva jménem a na účet osoby, již zastupuje

Druhy subjektů v trestním řízení:

- **orgány činné v trestním řízení:**
 - soud
 - státní zástupce
 - policejní orgán

- **osoba, proti níž se řízení vede** (podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený),
 - + spolupracující obviněný

- **poškozený**
- **zúčastněná osoba**
- **orgán sociálně-právní ochrany dětí v řízení proti mladistvým**
- **další osoby** jako např. obhájce, svědek, znalec, tlumočník, pokud uplatňují návrhy na odměnu advokáta, svědečné, znalečné nebo tlumočné, nebo jim je ukládána pořádkové sankce.

Strany trestního řízení

- každá strana je subjektem, ne každý subjekt je stranou
- jen tam, kde vystupuje **před soudem**
- strany trestního řízení - § 12 odst. 6 TŘ
 - ten, proti němuž se vede trestní řízení
 - zúčastněná osoba (§ 42 TŘ)
 - poškozený (§ 43 a násl. TŘ)
 - v řízení před soudem státní zástupce
 - osoba, na jejíž žádost či podnět se řízení vede či která podala opravný prostředek (např. ředitel věznice dle § 331 TŘ)
- Strany mají vlastní zájem na výsledku řízení
 - tento zájem je zpravidla osobní (obviněný, poškozený), v případě státního zástupce jde o veřejný zájem
 - zpravidla podporují obhajobu či obžalobu

Procesní způsobilost

- TŘ nestanovuje žádné požadavky
 - do trestního řízení „vtahuje“ koho potřebuje
 - třeba i *ad hoc* – např. osoba, která je vyloučena z hlavního líčení; osoba, od níž je požadováno dožádání atd.

- Orgánům veřejné moci ji přiznává silou zákona
 - stejně i dalším subjektům – např. zájmovým sdružením

- Obviněný, poškozený, zúčastněná osoba atd. bez omezení
 - není vázáno na věk, plnou svéprávnost atd.
 - kompenzační instituty pro mladistvé, nesvéprávné atd.
 - opatrovník, zmocněnec, nutná obhajoba, zákonný zástupce

Orgány činné v trestním řízení - § 12 odst. 1 TŘ

- Policejní orgán
 - převážně v přípravném řízení
 - výjimečně i v řízení před soudem (§ 183 odst. 1 TŘ, § 62 odst. 1 věta čtvrtá TŘ, § 98 TŘ)

- Státní zástupce
 - „pán“ přípravného řízení, v řízení před soudem strana

- Soud
 - jen soud rozhoduje o vině a trestu
 - v přípravném řízení rozhoduje o některých úkonech
 - zpravidla tam, kde jde o zásah do základních lidských práv

System třístupňové kontroly v TŘ

- Policejní orgán

- Státní zástupce

- Soud

Policejní orgán v trestním řízení

- **Policejní orgán** – orgán činný v trestním řízení - § 12 odst.1 TŘ označení nejen pro útvary **Police** (§ 12 odst. 2 TŘ a § 161 odst. 2 TŘ), ale i další orgány, viz dále
- **Organizace a působnost policie** – zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (ZoP), územní a celostátní útvary
- **Úkoly policie související s trestním řízením (ZoP):**
 - ochrana bezpečnosti osob a majetku,
 - boj proti terorismu,
 - odhalování trestných činů a zjišťování jejich pachatelů,
 - vedení vyšetřování o trestných činech
- **Úkony trestního řízení** koná PO zpravidla samostatně, ale **pod dozorem** státního zástupce (§ 157 odst. 2, §174 TŘ). – „prodloužená ruka státního zástupce.“
- V některých případech (zejména má-li být úkonem zasahováno do občanských, resp. lidských práv a svobod) je k provedení úkonu třeba **předchozího souhlasu nebo jiného rozhodnutí** státního zástupce nebo soudce.

Policejní orgán jako legislativní zkratka

- **Útvary Policie ČR**
- **Generální inspekce bezpečnostních sborů**
- **Pověřené orgány Vězeňské služby**
- **Pověřené celní orgány**
- **Pověřené orgány Vojenské policie**
- **Pověřené orgány BIS**
- **Pověřené orgány ÚZSI**
- **Pověřené orgány Vojenského zpravodajství**
- **Pověřené orgány GIBS (TČ jejich příslušníků a zaměstnanců)**

- **Policejní orgán:**
 - provádí úkony před zahájením trestního stíhání
 - je-li orgánem oprávněným vést vyšetřování, zahajuje trestní stíhání a provádí vyšetřování

- **Orgán oprávněný vést vyšetřování (§ 161 TŘ)**
 - **útvary Policie ČR**, nestanoví-li zákon jinak
 - **GIBS**, jde-li o TČ příslušníka Policie ČR, Vězeňské služby či Celní správy (+ jejich civilní zaměstnanci)
 - **pověřený orgán Vojenské policie**, jde-li o TČ příslušníků ozbrojených sil či namířených proti nim ve vojenských objektech, proti vojenským objektům, vojenskému materiálu či majetku v gesci Ministerstva obrany a jím zřizovaných organizačních složek či státních organizací
 - **státní zástupce**, jde-li o TČ příslušníků GIBS, BIS, ÚZSI, VZ, VP a jejich civilních zaměstnanců
 - **kapitán lodi** při dálkových plavbách

Státní zástupce v trestním řízení

- Zařazeno ústavně systematicky do moci výkonné - definice (čl. 80 Ústavy): „Státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení...“
- Zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů (ZSZ)
- **Orgán veřejné žaloby v trestním řízení** – orgán činný v trestním řízení (§ 12 odst. 1 TR), který plní úkoly vyplývající především z trestního řádu, podílí se na prevenci kriminality a poskytování pomoci obětem trestných činů.
- **Soustava státního zastupitelství:**
 - Nejvyšší státní zastupitelství (Brno)
 - Vrchní státní zastupitelství (Praha, Olomouc)
 - Krajská státní zastupitelství (Praha, České Budějovice, Ústí nad Labem, Hradec Králové, Plzeň, Brno, Ostrava)
 - Okresní státní zastupitelství
 - pobočky

- Postavení SZ ve vztahu k Ministerstvu spravedlnosti a v rámci moci výkonné vůbec

- **Úloha státního zástupce v přípravném řízení:**
 - orgán činný v trestním řízení
 - povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví
 - odpovídá za zákonnost průběhu přípravného řízení
 - výlučná oprávnění státního zástupce (návrhy, vyšetřování atd.)
 - vypracovává a podává obžalobu, návrh na potrestání, dohodu o vině a trestu, atd.
 - rozhoduje o některých institutech – spolupracující obviněný, odklony
 - **dozor státního zástupce v přípravném řízení - § 174 TŘ**

- **Úloha státního zástupce v řízení před soudem:**
 - postavení strany (na rozdíl od přípravného řízení)
 - povinnost účastnit se hlavního líčení
 - další oprávnění
 - materiální důkazní břemeno

Soud v trestním řízení

- Postavení soudu v trestním řízení – orgán činný v trestním řízení (§ 1, § 12 odst. 1, 3, 4 TŘ, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích ve znění pozdějších předpisů - ZSS)
- **Soustava soudů:**
 - Nejvyšší soud (Brno)
 - vrchní soudy (Praha, Olomouc)
 - krajské soudy (Praha, České Budějovice, Ústí nad Labem, Hradec Králové, Plzeň, Brno, Ostrava)
 - okresní soudy
 - pobočky
- Soudy rozhodují o průlomu do základních práv a svobod, rozhodují o vině a trestu za trestné činy
- Zvláštní postavení – Ústavní soud

Obsazení soudních těles

- **Senát** v řízení před soudem prvního stupně
 - **předseda senátu + 2 přísedící** [§ 35 odst. 2, § 31 odst. 2 písm. a) zákona o soudech a soudcích]
- **Senát** v řízení o opravných prostředcích
 - **předseda senátu + 2 soudci** [§ 19 odst. 2, § 27, § 31 odst. 2 písm. b) ZSS]
 - výjimka – rozhodování velkého senátu (§ 19 odst. 3 ZSS) či stanovisko kolegia Nejvyššího soudu (§ 21 odst. 1 ZSS)
- **Samosoudce**
 - jen u okresního soudu v prvním stupni, jestliže **horní hranice** trestní sazby **nepřevyšuje 5 let**
 - vždy profesionální soudce, vykonává pravomoci předsedy senátu i senátu „v jednom“

Věcná příslušnost soudů - § 16 a 17 TŘ

- Zásadně okresní soud

- Krajský soud jen:
 - je-li **dolní** hranice trestní sazby alespoň **5 let**
 - lze-li uložit výjimečný trest
 - taxativní výčet TČ v § 17 TŘ (zabití, obchodování s lidmi, spáchaných investičními nástroji přijatými k obchodování v obchodním systému + značná škoda či značný prospěch, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže atd.

- V přípravném řízení vždy **okresní soud**
 - výjimka – o povolení nasazení agenta rozhoduje vždy vrchní soud (§ 158e odst. 4 TŘ)

Místní příslušnost soudů - § 18

- Soud, v jehož obvodu byl **čin spáchán** (*forum delicti commissi*)
- Nelze-li, pak soud, v jehož obvodě **obviněný bydlí**, zdržuje se či pracuje (*forum sitae*)
- Nelze-li, pak soud, v jehož obvodu **vyšel čin najevo** (*forum scientiae*)
- Vykonávací řízení – věcná i místní příslušnost - § 315 + zvláštní úprava (např. 320 odst. 2 TŘ)
- Mladiství - § 37 ZSM – priorita místa bydliště
- Právnícké osoby - § 29 ZTOPO

Osoba, proti které se řízení vede

- subjekt hlavního trestně-procesního vztahu
- cílem je zjistit, je-li pachatelem
- v průběhu řízení různá označení, práva i povinnosti
- podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený
- + § 12 odst. 7 TŘ

Podezřelý

- *de lege lata*
 - kdo byl zadržen (§ 76 odst. 1 TŘ)
 - proti komu bylo zahájeno zkrácené přípravné řízení a bylo mu již sděleno obvinění (§ 179b odst. 3 TŘ)

- v kolokviálním významu
 - osoba, kterou OČTŘ podezírají ze spáchání trestného činu a ještě vůči ní nezahájily trestní stíhání (§ 32 TŘ)
 - může jich být i více (různé vyšetřovací verze)

Obviněný

- Proti komu bylo zahájeno trestní stíhání
 - § 32 ve spojení s § 160 odst. 1 TR
- Významný procesní mezník
 - doručením usnesení o zahájení trestního stíhání umožněna obhajoba jak formálně, tak materiálně
- Spoluobvinění
 - netvoří procesní společenství
 - každý má práva a povinnosti, jako kdyby byl stíhán samostatně

Odsouzený

- Ten, proti němuž byl vydán pravomocný odsuzující rozsudek
 - § 12 odst. 6 TŘ
 - povahu takového rozsudku má i trestní příkaz
- Tedy osoba, uznaná vinnou ze spáchání trestného činu
 - na druhu trestu nezáleží
- Nikoliv ten, jehož tr. stíhání bylo podmíněně zastaveno či jehož narovnání bylo schváleno

Práva osoby, proti níž se řízení vede

- Liší se podle formálního statusu
 - podezřelý v obecném slova smyslu pouze obecná práva; i zde se však uplatní *nemo tenetur*
 - podezřelý ve zkráceném přípravném řízení práva jako obviněný (§ 179b odst. 2 TŘ)

- V plném rozsahu po zahájení trestního stíhání
 - právo na obhajobu formální
 - právo na obhajobu materiální
 - vznikají i povinnosti – např. strpět případnou vazbu, strpět zajištění nároku poškozeného (§ 47 TŘ)

Právo obviněného na obhajobu materiální (§ 33)

- vyjádřit se ke všem skutečnostem a důkazům
- nevypovídat a aktivně nepřispívat ke svému usvědčení
- uvádět skutečnosti a navrhopvat důkazy
- činit návrhy, podávat žádosti
- podávat opravné prostředky
- radit se se svým obhájcem
- nahlížet do spisu a činit si z něj opisy a výpisy
- právo na bezplatnou obhajobu či na obhajobu za sníženou odměnu v odůvodněných případech

Právo obviněného na obhajobu materiální II (§ 33)

- být poučen o svých právech a povinnostech
- mít umožněno plné uplatnění svých práv ze strany OČTŘ
- právo na tlumočníka (§ 28)
- právo být informován o tom, co je mu kladeno za vinu
-> i ve zkráceném přípravném řízení (§ 179b odst. 3 TŘ)
- právo být informován o případné změně právní kvalifikace (§ 190 odst. 1 TŘ)

Spolupracující obviněný § 178a a násl. TŘ

- Podmínky
 - řízení o **zločinu**
 - oznámení skutečností, *způsobilých významně* přispět k objasnění trestné činnosti v souvislosti s **organizovanou zločineckou skupinou**
 - pravdivá výpověď v přípravném řízení i před soudem
 - plné doznání k činu
 - souhlas s označením
 - diskrece státního zástupce - nenárokovost
 - poučení, předchozí výslechy

Spolupracující obviněný II.

- **Následky – dvě možnosti**
 - spáchal méně závažný čin, nebyl návodce ani organizátor, nejsou okolnosti pro mimořádné zvýšení trestu, nedošlo k usmrcení ani těžké újmě na zdraví + pozitivní diskrece státního zástupce = **upuštění od potrestání** (§ 46 odst. 2 TZ)
 - ostatní případy = **snížení trestu pod dolní hranici** bez omezení (§ 58 odst. 4 TZ)
 - bez splnění podmínek pro přidělení statusu spolupracujícího obviněného jen polehčující okolnost

„Spolupracující podezřelý“

- Zvláštní případ dočasného odložení tr. stíhání
- Omezený okruh trestných činů (§ 159c TŘ)
 - vybrané ekonomické trestné činy **korupční** povahy
- Podmínky:
 - podezřelý byl o úplatek **požádán**;
 - bezodkladně a **dobrovolně** to nahlásil OČTŘ;
 - zavázal se o tom podat úplnou a pravdivou výpověď
 - nešlo o korupční trestný čin ve vztahu k cizině
- Splní-li podmínky – státní zástupce rozhodne o nestíhání

Právo obviněného na obhajobu formální

- Obhajoba vs. právní pomoc advokáta
 - § 35 odst. 1 TRŘ ca. § 158 odst. 5 TRŘ
- Monopol advokátů na obhajobu
 - možná substituce jiným advokátem
 - pro jednotlivé úkony i koncipientem (vyjma řízení, v nichž je v prvním stupni příslušný krajský soud + řízení před vrchními soudy a Nejvyšším soudem)
 - netřeba zvláštní kvalifikace nad rámec podmínek pro zápis do seznamu advokátů

Právo na obhajobu formální II.

- Obhájce je zástupce obviněného
 - činí úkony jeho jménem a na jeho účet
 - vázán pokyny obviněného, oprávněn pokyny žádat
 - výjimečně může jednat i proti jeho vůli (§ 41 odst. 4 TŘ)
 - základní práva a povinnosti - § 41 TŘ
 - vázán nejen TŘ, ale i zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a stavovskými předpisy ČAK

Právo na obhajobu formální III.

- Obhájce **nesmí**
 - **vědomě** uvádět **nepravdivé** informace
 - vědomě předkládat nepravdivé důkazy
 - nesmí ale ani **prověřovat pravdivost** informací, které mu sdělil obviněný
- Vznik zastoupení obhájcem
 - smluvně – kdykoliv po zahájení trestního stíhání
 - ustanovením *ex offo* – případy nutné obhajoby
 - ustanovením dle § 33 odst. 4 TŘ
 - nutná obhajoba vyloučena u právnických osob

Nutná obhajoba dle § 36 TZ

- je-li omezen na svobodě;
- je-li omezen na svéprávnosti;
- je-li stíhán jako uprchlý;
- je-li sjednávána dohoda o vině a trestu;
- je-li pochybnost o způsobilosti se hájit;
- je-li horní hranice TČ > 5 let – **Ize se vzdát**
- v **hlavním líčení** po zkráceném přípravném řízení;
- při rozhodování o uložení či změně ochranného léčení či zabezpečovací detence (vyjma protialkoholního)
- s výjimkou posledních dvou již v přípravném řízení

Nutná obhajoba dle § 36a TZ

- Ve **vykonávacím řízení ve veřejném zasedání**
 - je-li omezen na svéprávnosti;
 - je-li ve vazbě;
 - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit;

- V řízení o **dovolání, stížnosti pro porušení zákona a o obnově řízení**
 - je-li omezen na svobodě či na svéprávnosti
 - je-li horní hranice TČ > 5 let – **Ize se vzdát;**
 - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit;
 - jde-li o zemřelého obviněného

Další osoby s obhajovacími právy

- **Zákonný zástupce (§ 34 odst. 1 TŘ)**
 - jedná jménem obviněného, obecné oprávnění zastupovat (volí obhájce, podává návrhy a žádosti atd.)

- **Osoba se samostatnými obhajovacími právy**
 - podává opravné prostředky vlastním jménem ve prospěch obviněného
 - zpravidla vymezeny jako osoby blízké (§ 247 odst. 2)

- **Orgán sociálně-právní ochrany dětí**

Děkuji za pozornost!

JUDr. Jan Provazník, Ph.D.

odborný asistent

Katedra trestního práva

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Konzultační hodiny: středa 13:30 – 15:00, dv. č. 226

e-mail: jan.provaznik@law.muni.cz

V částech prezentace byly s jeho laskavým svolením použity starší slidy prof. JUDr. Jaroslava Fenyka, Ph.D., DSc., Univ. Priv. Prof.